

нання завдань та досягнення та цілей цивільного судочинства, а також дійсний захист прав та інтересів зацікавлених осіб.

Таким чином, комплексна категорія «належний суд» повинна розглядатися у двох аспектах: як «належний судовий орган» в системі судів загальної юрисдикції, визначений відповідно до правил цивільної юрисдикції та підсудності, та як «належний склад суду», сформований з дотриманням нормативних вимог щодо одноособовості чи колегіальності, неупередженості, справедливості, незалежності, безсторонності, а також з додержанням принципів безпосередності та незмінюваності складу суду при вирішенні цивільних справ.

Список літератури: 1. Зейдер М. Б. Гражданские процессуальные правоотношения. Саратов, 1965. 2. Проблемы науки гражданского процессуального права / Под ред. проф. В. В. Комарова. Х., 2002. 3. Кройтор В. А., Степаненко Т. В. Стандарты Европейского Союза в сфере гражданского судочинства і проблеми доступу до правосуддя // Наукові записки Харківського економіко-правового університету: Зб. наук. статей. 2005. № 1 (2). Х., 2005. 4. Луспенік Д. Д. Розгляд цивільних справ судом першої інстанції. Х., 2006. 5. Кострова Н. М. Выбор надлежащего суда по правилам родовой подсудности // Росс. юстиция. 2007. № 4. 6. Сакара Н. Ю. Проблема доступності правосуддя у цивільних справах: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2006. 7. Ясинок М. М. Принцип усності, безпосередності та безперервності у цивільному судочинстві: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2004. 8. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. 2005. № 40-42. Ст. 492. 9. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. // ВВР України. 2005. № 35-36. Ст. 446. 10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4.11.1950 р. Ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 р. // Голос України. 2001. № 3. 10 січня. 11. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. Ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19.10.73 р. 12. Білоусов Ю. В. Визначення підвідомчості (цивільної юрисдикції) у новому ЦПК України // Приватне право і підприємництво. 2004. К., Вип. 4. 13. Головкин В. В. Поняття і назначення юрисдикції по російському праву // Государство и право. 2007. № 3. 14. Коссак С. Окремі питання цивільної юрисдикції // Вісник Львівського університету. Серія юрид. Л., 2006. Вип. 43. 15. Шадура Д. Поняття і зміст судової юрисдикції. Сучасне бачення // Вісник прокуратури. 2007. № 1. 16. Сайкин Л., Грузд Б. Невозможно быть беспристрастным, рассматривая отвод самому себе // Росс. юстиция. 2003. № 11. 17. Про статус суддів: Закон України від 15.12.1992 р. № 2862-XII // ВВР України. 1993. № 8. Ст. 56. 18. Городовенко В. В. Проблеми незалежності судової влади: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2006. 19. Луспенік Д. Д. Якого суддю можна назвати справедливим // Закон і бізнес. 2004. № 14. 3 квітня.

Надійшла до редколегії 25.10.07

В. В. Галуцько

ФІЛОСОФІЯ ХРИСТІАНСЬКОЇ РЕЛІГІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Відповідно до Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» кожна людина, що постійно чи тимчасово перебуває на території України, має право на свободу світогляду і віросповідання, яке включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова [1; 2].

При цьому зазначимо, що у сучасній юриспруденції звернення вчених до пошуку відповідей на правові питання у філософсько-релігійних витоках є непоодинокими. Тією чи іншою мірою ними користувались С. Ф. Анісімов, Н. А. Аширов, М. Баранов, В. А. Бачинін, М. С. Беленький; М. В. Кравчук, О. Э. Лейст, М. І. Панов, С. Д. Сказіна, В. С. Журавський, В. К. Шкарупа та багато інших. Разом з тим усі вони торкалися питання регулювання та охорони права власності лише в окремих випадках, досліджуючи інші більш широкі суспільно-правові проблеми. У цілому, система впливу християнської філософії на світську охорону права власності ще є дослідженою поверхово.

Метою статті є виведення дослідження впливу християнської релігії на правову охорону суб'єктів права власності.

Біблійна концепція людини така, що, створивши людину за власним образом і подобою, Бог уже початково підніс її над усіма іншими живими істотами. Отже, і доля призначалася їй не така, як іншим його творінням. Далеко не випадково увага авторів Старого Завіту зосереджена не на житті космосу, природи, а на людині, на боротьбі сил добра і зла усередині неї, на перипетіях її історичної долі і її глибинних, таємних смислах [3, с. 208].

Основою християнства є моральні заповіді. Християнська мораль включає в себе деяку сукупність норм, покликаних регулювати взаємовідносини між людьми в сім'ї та суспільстві [4, с. 189]. Основним джерелом, в якому викладені морально-правові заповіді християн, є книги Святого Письма Старого та Нового Завітів – у другій книзі п'ятикнижжя Мойсеєвого «Вихід» Старого Завіту розповідається про те, як Бог на горі Сінай послав людям через свого пророка Мойсея десять вимог-заповідей, частина з яких мала релігійний, а частина – морально-правовий характер. Деякі з них прямо стосуються предмета нашої статті, наприклад: «Не кради, Не роби неправдивого свідчення на друга свого, Не бажай жінки ближнього твого, не бажай дому ближнього твого, пі поля його, ні раба його, ні рабині його, ні вола його, ні осла його, жодної тварини його, — нічого, що належить ближньому твоєму» (2 М., 20), [5, с. 77].

Для нашої статті найбільш цікавою є восьма заповідь: «Не кради!», яка однозначно виступає на захист майна будь-якого власника. У другій книзі п'ятикнижжя Мойсеєвого «Вихід» Старого Завіту в розд. «Шкода ближньому» вона конкретизується: «Коли злодій буде зловлений в підкопі, і буде побитий так, що помре, то немає провини крові в тому, хто побив. Але як засвітило сонце над ним, то є на ньому провини крові. Злодій конче відшкодує, а якщо він нічого не має, то буде проданий за свою крадіжку. Якщо та крадіжка справді буде знайдена в руці його

живою, від вола аж до осла, до ягняти, то нехай відшкодує удвоє» («Вихід», 22), [5, с. 80].

Таким чином, згідно з вимогами книги Старого Завіту, Бог заборонив людям красти і дозволив застосовувати жорсткі санкції до крадів – це, як правило, відшкодування збитків власнику в розмірі, яка в два рази перевищувала цінність викраденого, або позбавлення винного волі шляхом продажу його в рабство, а за деяких обставин легітимне позбавлення крадія життя.

У Римській імперії, в одній з її віддалених провінцій – Іудеї, зародився новий релігійний напрям – християнство. Біля його витоків стоїть легендарна особистість Ісуса Христа. Життя та діяння Ісуса були описані його учнями святыми апостолами Матвієм, Марком, Лукою та Іваном і отримали в Біблії назву «Чотири євангелія». Чотири євангелія, а також інші книги, а саме: «Дії святих апостолів», «Послання Апостола Павла», «Соборні послання» та «Книга Пророцька» – зміст книг Нового Завіту.

Відповідно до цих творів людина виявила в собі подвійність, виражену в схильності як до добра, так і до зла, як до дотримання Божественних заповітів, так і до їхнього порушення. Але в цьому ж полягала особлива перевага людської істоти над всіма іншими — її право на вільне самовизначення і самоствердження. Внутрішня конфліктність людини відобразилася на її практичному житті й наповнила людську історію злочинами, в тому числі розбоями та крадіжками.

Основним засобом захисту власності від протиправних посягань, згідно з канонами християнської релігії, є мораль. Християнство вийшло з античного світу, ставши одночасно і породженням, і запереченням давньоримської цивілізації. Воно стало одним із духовних засобів подолання кризового стану античного культурного світу. Християнство запропонувало нову шкалу соціально-етичних цінностей, стверджуючи принципи всеосяжної, всепрощення і непротивлення. Водночас, Христос говорив, що він прийшов не порушувати Закон, а виконати його. Це означало, що запропоновані ним нормативно-ціннісні принципи не відхиляли тих позитивних начал моральності і правопорядку, що вже існували в людському суспільстві. Економіка, торгівля, судочинство, при всіх супутніх їм недоліках і витратах, не підлягали ні руйнуванню, ні скасуванню. Христос закликав лише до того, щоб існуючі соціально-правові відносини між людьми максимальною мірою підпорядковувались моральним началам [6, с. 373]. Для нього ідеалом була повна тотожність правового й етичного. І в цьому сенсі християнська філософія права не могла бути ніякою іншою, крім як природно-правовою філософією, для якої зовнішня поведінка і внутрішня мотивація нерозривні і насичені вірою в божественне походження і високе призначення людини [6, с. 7].

Таким чином, Ісус Христос розглядає Старий Завіт як систему заборон і поведінок, що лише ставили перешкоди на шляху до пороків і злочинів, крадіжок, але не давали необхідних людині моральних сил для перемоги над злом усередині себе і зовні. Не заперечуючи заповідей, а лише відштовхуючись від них, Христос ставить перед людьми нові етичні «надзавдання», відкриває нові ціннісні перспективи.

Подорожуючи Галілеєю, Ісус на горі промовив проповідь, у якій вказав віруючим християнам, як треба славити та що можна просити у Всевишнього: «Отче наш, що є на небесах ! Нехай святиться Ім'я Твоє, Нехай буде воля Твоя, Як на небі, так і на землі. Хліба нашого насущного дай нам сьогодні...» [6, с. 9]. Згідно з проповіддю, кожний віруючий має право просити найнеобхідніше на день сьогоднішній. Зазначене дає підстави зробити висновок, що Бог сприяє захисту від протиправних посягань на власність, але тільки в тому розмірі, який потрібен для споживання у день сьогоднішній.

Як бачимо, незважаючи на деяку третю рядну цінність права власності в ієрархії християнських цінностей, вона має повний моральний захист від протиправних посягань. Власність може бути передана іншому власнику тільки добровільно, шляхом дарування, передачі та продажу, про примусове видачування власності не йдеться.

Вихідна філософема Нового Завіту гранична за своєю категоричністю. Вона говорить: «Світ потопає у злі». У ній – неприйняття цього світу і мрія про світ інший, де панували б добро і справедливість. Значна частина зла виникає від держави і її влади над людьми. Але людина, живучи в цьому немилосердному до неї світі, аж ніяк не приречена на животіння в п'ятні і нікчемності. У неї є шанс вирватися з полону зла і відродитися для справжнього, морального життя. Цей шанс їй дає вчення Христа. Якщо твердо дотримуватися завітів Сина Божого, можливість духовно-морального відродження стає реальністю.

Відштовхуючись від традиційної сентенції «Люби ближнього твого і ненавидь ворога твого», Христос приходять до формування принципово нового морального імперативу, що руйнує всю систему звичних уявлень: «Любіть ворогів ваших» [6, с. 8].

Старозавітному таліону, що вимагає однакової відплати за нанесений збиток («око за око, зуб за зуб...») , протиставляється заклик безмовно зносити зло, не противитися йому насильством, виявляти терпіння і смиренність: «І коли вдарить тебе хто у праву щоку твою, – підстав йому й другу. А хто хоче тебе позивати й забрати сорочку твою, – відай і плаща йому» [6, с. 8]. Це означає: будь вище зла, не опускайся до рівня кривдника, не

удостоюю його аналогічною відповідною дією і тим самим не збільшуй загальну кількість зла на землі.

До заповіді: «Не кради» додається нова: «Якщо права твоя рука спокушає тебе, відігни її...» [6, с. 131]. У центрі євангельської нормативної системи знаходиться «золоте правило моральності»: «Отже, в усьому, як хочете, щоб з вами поводитися люди, так поведіться і ви з ними» (Матф. 7, 12).

Таким чином, закликаючи дотримуватися заповідей Старого Завіту, Христос водночас запрошує йти за ним далі. Нові моральні вимоги набагато складніші від традиційних. Вимагаючи від людей любові один до одного, Христос не бажає слухати ніяких заперечень на користь того, що така любов неможлива.

Поряд з негативним ставленням до держави в Новому Завіті присутній також інший мотив. Так, апостол Петро у своєму першому посланні наполягає на необхідності бути покірним владі: «Отже, будьте покірні всякому людському начальству для Господа: чи царю як духовній владі, чи правителям як від нього посланих для покарання злочинців і для заохочення роблячи добро, тому що така є воля Божа... Усіх шануйте, братерство любіть, Бога бійтеся, царя поважайте. Слути, з усяким страхом коритесь панам, не тільки добрим і лагідним, але і суворим». Коритися державі закликає й апостол Павло: «Кожна душа хай буде покірною вищій владі: тому що немає влади не від Бога...». Обов'язок християнина – коритися, а не противитися владу маючи. «Чи хочеш не боятися влади? Роби добро й одержиш похвалу від неї; тому що начальник є Божий слуга тобі на добро. Якщо ж бажаєш зла, бійся, тому що він не дарма носить меч: він Божий слуга, помститься в покаранні тому, хто робить зло».

Релігійні ідеї того періоду були сформовані в загальних рисах вченням К. Тертуліана, А. Августина, Т. Аквінського. У наступні століття вони були розгорнуті у всьому багатстві ідеї і повноті аргументів у творах європейських мислителів Нового часу. Наприклад, Т. Аквінський виділяв серед різноманіття законів, що правлять світом і людьми, природний закон або природне право. Людині властиві дані від народження властивості, прагнення і певні норми, правила, межі, що вводять її прагнення і дії в рамки. У душі і розумі людина носить уявлення про ці обмеження, які допомагають їй не помилятися у виборі між добром і злом. Вроджені нахили змушують людей прагнути до співжиття, любові, продовження роду, справедливості, пізнання Бога. Збігаючись із веліннями, що йдуть від Бога, і вимогами розуму, вони набувають для людини сили природного закону. Він дійшов висновків, що людський закон, – це вираз вимог природного закону, підкріпленого примусом санкцією. Необхідність людського закону обґрунтовувалася тим, що люди внаслідок свого гріхопадіння мають схиблену

волю, яка зводиться до можливості творити зло; для забезпечення вимог природного закону необхідно примушувати людей до добрих справ через силу і страх покарання. Біблію ж Т. Аквінський відносив до Божого закону. З його вчення випливало, що діючий людський закон випливає з розуму Бога, тому за порушення закону настає не лише покарання, але це є гріхом [5, с. 83].

Таким чином, найвище в Євангелії підноситься уміння прощати ближньому його злочини і гріхи, не судити його занадто строго, не закривати перед ним шлях до виправлення суворим і жорстокосердим відношенням. Христос вимагав: прощайте кривдників, прощайте боржників, тому що тоді і ви самі прощені будете.

У деякій мірі відповідь Ісуса Христа дияволу: «Не спокушай Господа Бога свого!» [6, с.6], на наш погляд, стосується також і організаційних заходів охорони власності від протиправних посягань. Віруючі християни сподіваються на ласку Господа Бога, але разом з тим здійснення запобіжних заходів щодо недопущення скоєння гріхів іншими людьми, на нашу думку, повністю обґрунтовується цим твердженням Ісуса. Якщо є можливість попередити крадіжку, то людина зобов'язана вжити усіх відповідних заходів, тоді і сам Господь Бог буде допомагати їй. І навпаки, надмірна впевненість у Божому захисті, при нездійсненні всіх можливих заходів щодо недопущення крадіжки, відвертає від цих господарів Бога.

Таким чином, можна визначити наступні особливості поглядів християнської релігії на проблему захисту власності від протиправних посягань:

1. Людина виявила в собі подвійність, виражену в схильності як до добра, так і до зла, як до дотримання Божественних завітів, так і до їхнього порушення. Але в цьому ж полягала особлива перевага людської істоти над всіма іншими – її право на вільне самовизначення і самоствердження. Внутрішня конфліктність людини відобразилася на її практичному житті, який наповнила людську історію злочинами, розбоями та крадіжками.

2. Восьма вимога-заповідь Господа Бога проголошує: «Не кради!», тобто однозначно виступає на захист майна будь-якого власника. Вона не є найбільшою цінністю для християнства, на першому місці стоять вимоги любити Бога. Дана заповідь, як і інші, має заборонний характер, вона тільки вказує, що людина не повинна робити, в нашому випадку – не красти. Основа, на якій ґрунтується ця заборона, – це страх Божий.

3. Христос закликав до того, щоб існуючі соціально-правові відносини між людьми максимально підпорядковувались моральним початкам. Для нього ідеалом є повна тотожність правового й етичного. І в цьому сенсі зовнішня поведінка і внутрішня моти-

вація нерозривні і насичені вірою в божественне походження і високе призначення людини.

4. Ісус Христос у своїй Нагірній проповіді вказав віруючим християнам, що треба просити у Всевишнього: «Хліба нашого насущного дай нам сьогодні..». Тим самим він сприяє захисту від протиправних посягань на власність, але тільки в тому розмірі, який потрібен для споживання на день сьогоднішній.

5. Незважаючи на те що власність в ієрархії християнських цінностей посідає не перше місце, вона має повний моральний захист від протиправних посягань. Власність може бути передана іншому власнику тільки добровільно, шляхом дарування.

6. Коритися державі закликає апостол Павло: «Кожна душа хай буде покірна вищій владі: тому що немає влади не від Бога...». Обов'язок християнина – коритися, а не противитися владу маючи. «Чи хочеш не боятися влади? Роби добро й одержиш похвалу від неї; тому що начальник є Божий слуга тобі на добро. Якщо ж бажаєш зла, бійся, тому що він не дарма носить меч: він Божий слуга, помститься в покаранні тому, хто робить зло».

8. Т. Аквінський вважав, що людський закон, – це вираз вимог природного закону, підкріпленого примусом санкцією. Необхідність людського закону обґрунтовувалася тим, що люди внаслідок свого гріхопадіння мають схилену волю, яка зводиться до можливості творити зло; для забезпечення вимог природного закону необхідно примушувати людей до добрих справ через силу і страх покарання. Біблію ж він відносив до Божого закону. З його вчення можна зрозуміти, що діючий людський закон впливає з розуму Бога; тому за порушення закону наступає не лише покарання, але це є гріхом.

10. Справжнім новозавітним юристом був апостол Павло. Він точно знав усі права і переваги, свого звання римського громадянина. І він не тільки не відмовлявся від них, але, навпаки, дуже уміло ними користувався, запобігаючи з їхньою допомогою небезпеці, що загрожувала його пропаганді та його особистій недоторканості, і не упускав випадку підкреслити, що він користується не тільки правами, але і перевагами.

11. Християни сподіваються на захист Всевишнього, але разом з тим здійснення запобіжних заходів щодо недопущення скоєння гріхів іншими людьми, на наш погляд, повністю обґрунтовується твердженням Ісуса: «Не спокушай Господа Бога свого». Якщо є можливість попередити крадіжку, то віруюча людина зобов'язана вжити усіх відповідних заходів, тоді і сам Господь Бог буде допомагати їй. І навпаки, надмірна впевненість у Божому захисті, при нездійсненні всіх можливих заходів щодо недопущення гріха іншими людьми, відвертає від цих власників Божу допомогу.

Отже, християнська релігія стоїть на захисті права власності від протиправних посягань шляхом моральних християнських

заборон, погрози покарання грішників карою Божою, при цьому нею підтримується прагнення особи до її охорони світськими органами державної влади.

Список літератури: 1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. К., 1997. 2. Закон України Про свободу совісті та релігійні організації // ВВР України України. 1991. Ст. 283. 3. Бачинін В. А., Журавський В. С., Панов М. І. Філософія права: Підручник для юрид. спец. вищих навч. закладів. К., 2003. 4. Настольная книга агента / С. Ф. Анисимов, Н. А. Аширов, М. С. Бельський и др. / Под общ. ред. С. Д. Сказина. М. 5. Біблія або книги Святого Письма Старого заповіту із мови давньоєврейської та грецької на українську мову наново перекладена. Біблійні товариства, К., 1995. 6. Біблія або книги Святого Письма Нового заповіту із мови давньоєврейської та грецької на українську мову наново перекладена. Біблійні товариства. К., 1995. 7. Основи православної віри. / Цензор: священик Микола Баранов. Львів. 2002.

Надійшла до редакції 17.10.07

В. А. Греченко, В. В. Греченко

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Історія людства є неосяжна купа помилок, серед яких можна часом відшукати деякі малозрозумілі істини.

С. де Беккарія

З метою аналізу особливостей становлення податкової системи України визначаються основні етапи її розвитку, характерні особливості цих етапів, причини, які приводили до відповідних змін. Такий фінансово-історичний аналіз повинен дати можливість розібратись в основних помилках, допущених у минулому, їх причинах, а також систематизувати цей досвід для запобігання певним помилкам у майбутньому.

З проголошенням незалежності України в 1991 р. почалося становлення власних політичної, соціальної, економічної, фінансової систем. Однак ці процеси відбувались досить суперечливо, нерідко спонтанно, не зовсім логічно та продумано. Це призвело до таких негативних наслідків, як розрив економічних зв'язків з країнами, які входили до СРСР, стагнація виробництва, висока інфляція тощо.

Одним із факторів, який дестабілізував економіку на досить довгий час, можна назвати цілковиту відмову від багатьох методів і прийомів в економіці, які існували за часів СРСР. З одного боку, така мета, як побудова ринкових відносин, диктувала необхідність цього. У СРСР податкової системи як такої не існувало. Податки в командно-адміністративній системі виконують зовсім інші завдання (головним з яких є перерозподіл фінансових ресурсів через бюджет) та функції. Однак з іншого боку, таке докорінне реформування вимагає існування цілісної доктрини переходу до ринкового господарства, якої в той час не було в силу як об'єктивних, так і